

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNTA

Lausunto 22/1996 vp

Hallituksen esitys 190/1996 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 22 päivänä loka-kuuta 1996 hallituksen esityksen 190/1996 vp maatalousyrittäjien lomituspalvelulaksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on annettava asiasta launtonsa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asian johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina nuorempi hallitussihteeri Riitta Kuusisto sosiaali- ja terveysministeriöstä, maatalousneuvos Juhani Tuisku maa- ja metsätalousministeriöstä, erityisasiantuntija Matti Halen oikeusministeriöstä, jaostopäällikkö Kaarina Knuuti Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitosta, toiminnanjohtaja Tage Ginström Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbundet, palvelussuhdesihteeri Terttu Suhonen Kunnallisvirkamiesliitosta, erityisasiantuntija Jouko Heikkilä Suomen Kuntaliitosta, apulaisjohtaja Tauno Jouhtimäki Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta ja puheenjohtaja Raimo Kivineva Maatalouslomitajat ry:stä. Lisäksi Suomen Kuntaliitto on antanut kirjallisen asiantuntijalausannon.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi maatalousyrittäjien lomituspalvelulaki, jolla kumottaisiin voimassa oleva laki maatalousyrittäjien lomituspalveluista.

Maatalousyrittäjällä olisi oikeus saada lomituspalveluja vuosilomaa varten 22 päivää vuodessa, kuten nykyisinkin. Nykyisen lain mukainen oikeus viikkovapaaseen poistuisi. Sen sijaan vuosilomaan oikeutetulla maatalousyrittäjällä olisi mahdollisuus ostaa kunnan kuukausipalkkaisten lomittajien työpanosta.

Maatalousyrittäjällä olisi nykyiseen tapaan oikeus valita, käyttääkö hän kunnan järjestämiä lomituspalveluja vai järjestääkö hän lomituksensa itse, jolloin kunta maksaa hänelle korvausta

lomituksesta aiheutuneisiin kustannuksiin. Ehdotettu laki poikkeaisi nykyisestä siten, että itse lomituksensa järjestävä maatalousyrittäjä voisi palkata lomittajaksi myös henkilön, joka asuu hänen kanssaan samalla tilalla, ei kuitenkaan maatalousyrittäjää, joka itsekin on lomaan oikeutettu samalta tilalta.

Maatalousyrittäjällä, joka käyttää kunnan järjestämiä lomituspalveluja, ei enää olisi nykyisen lain mukaista niin kutsuttua työllistämismallisuutta eli velvollisuutta osaltaan vastata maatalouslomittajan työpäivän täyttymisestä vuosilomituksen aikana. Sen sijaan samalta tilalta lomaan oikeutetut maatalousyrittäjät velvoitettaisiin pitämään puolet vuosilomastaan samanaikaisesti, jos lomitus voidaan hoitaa yhden lomittajan työpanoksella.

Lomituspalvelujen toimeenpano siirtyisi siirtymäkauden aikana Maatalousyrittäjien eläkelaitokselle (Mela), jonka tulisi muun muassa huolehtia paikallishallinnon järjestämisestä. Paikallisyksikköinä toimisivat ensisijaisesti ne kunnat, jotka tekevät Melan kanssa toimeksiantosopimuksen siitä, että ne huolehtivat lomitustoiminnan hallinnoinnista ja palvelujen järjestämisestä omalla alueellaan tai sen lisäksi yhden tai useamman muun kunnan alueella. Melan omat paikallisyksiköt toimisivat siellä, missä toimeksiantosopimuksen tekeminen ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista.

Esitys liittyy valtion vuoden 1997 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1997 alusta.

Valiokunnan kannanotot

Yleistä

Hallituksen esityksestä ilmenee, että lakia maatalousyrittäjien lomituspalveluista on jou-

duttu useaan otteeseen muuttamaan, mikä on johtanut siihen, että laki on käynyt vaikeasti hallittavaksi. Uusien muutosten sisällyttäminen lakiin tekisi siitä nykyistäkin vaikeaselkoisemman. Valiokunta pitääkin hyvänä sitä, että esityksessä ehdotetaan säädettäväksi kokonaan uusi maatalousyrittäjien lomituspalvelulaki.

Esityksen perusteluissa todetaan, että vuodelle 1996 asetetusta säästötavoitteesta arvioidaan huomattavan osan jäävän toteutumatta. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan myös lomituspalvelujen sisältöä koskevia säännöksiä eräiltä osin tarkistettavaksi. Valiokunta viittaa tältä osin 14.11.1995 hallituksen esityksestä 123/1995 vp laeiksi maatalousyrittäjien lomituspalvelusta annetun lain sekä kuntien valtionosuuslain 32 §:n muuttamisesta antamaansa lausuntoon, jossa valiokunta ennakoii tavoiteltavien säästöjen jäävän suurelta osin toteutumatta. Valiokunta toteaa lisäksi, että varoja, joita ehdotettujen säästötoimenpiteiden vuoksi joudutaan käyttämään toimenpiteiden sivuvaikutusten lieventämiseen, kuten työttömyyteen, tulisi voida käyttää niin, että ne osaltaan edistävät lomittajien työllistämistä ja siten estävät passivoivaa työttömyyttä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lomituksesta toimeentulonsa saavia lomittajia on noin 5 000. Enimmillään 1980-luvun lopulla maatalouslomittajien lukumäärä on ollut noin 12 000. Tällä hetkellä maatalouslomittajista merkittävä osa työskentelee osa-aikaisena, jolloin ansiot ovat noin 75 prosenttia kokoaikaisen maatalouslomittajan ansioista ja työaika 25 tuntia viikossa. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että päätoimisten tointen vähetyssä osassa korkean ammattitaidon omaavista lomittajista on siirtymässä muihin tehtäviin. Lisäksi osa-aikaistamisen ja lomittajatoimien vähentymisen myötä lomituspalvelujen saatavuus vaarantuu myös yllättävissä sairaus- ja tapaturmatapauksissa. Valiokunta pitää tärkeänä lomitusjärjestelmän toimivuuden kannalta, että lomittajien työntekijöinä saamat edut pidetään ajan tasalla, mikä vaikuttaa myös työn arvostukseen.

Lomituspalvelujen järjestämisen osalta lakiehdotus antaisi edelleen oikeuden valita, käyttääkö kunnan järjestämiä lomituspalveluja vai järjestääkö lomitukset itse. Valiokunta pitää vaihtoehtojen olemassaoloa sinänsä hyvänä, mutta korostaa samalla kunnallisen lomituspalvelun merkitystä. Kunnallinen lomituspalvelu edistää työsuhteiden säilymistä. Edellä todetun mukaisesti on myös äkillisten sairaustapausten varalta tärkeää, että kuntien taholta voidaan tar-

vittaessa osoittaa sijaisapulomitusta tuotanto- toiminnan ja eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Valiokunta ehdottaa, että sosiaali- ja terveysvaliokunta edellyttäisi mietinnössään sosiaali- ja terveysministeriön toimittavan vuosittain selvityksen niin sosiaali- ja terveysvaliokunnalle kuin maa- ja metsätalousvaliokunnalle nyt käsiteltävänä olevan lomitusjärjestelmän toimivuudesta ja kustannusten lopullisesta muotoutumisesta.

Pykäläkohtaiset huomautukset

4 §. Ehdotetussa lainkohdassa määriteltäisiin vuosilomaan oikeutettu maatalousyrittäjä. Lakiehdotuksen mukaan oikeutta vuosilomaan ei olisi sen kalenterivuoden aikana, jonka kuluessa velvollisuus MYEL-vakuutuksen ottamiseen alkaa, ellei vakuutus koske koko kalenterivuotta. Valiokunta pitää kohtuuttomana tilannetta, johon erityisesti nuoret viljelijät joutuisivat yritystoiminnan alkaessa. Valiokunta katsookin, että ainakin niissä tapauksissa, joissa luopujat eivät käytä loma-oikeuttaan, tilan yritystoimintaa jatkavilla tulee olla oikeus vuosilomaan. Siten luopuja voisi jatkajan hyväksi luopua myös loma-oikeudestaan kyseisenä kalenterivuotena.

10 §. Lakiehdotuksen 11 §:ään sisältyy säännös siitä, että vastuuhenkilön päätöksentekomenettelyn osalta noudatetaan soveltuvin osin, mitä hallintomenettelylaissa säädetään. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan laista tulisi kuitenkin ilmetä, että myös eläkelaitoksessa sovelletaan ehdotetussa laissa tarkoitettuja asioita käsiteltävässä hallintomenettelylain säännöksiä. Valiokunta ehdottaakin, että ehdotetun lain 11 §:n viimeinen virke poistetaan ja että lain 10 §:ään lisätään uusi 4 momentti seuraavasti: Eläkelaitoksen, paikallisyksikön ja sen vastuuhenkilön on tämän lain mukaisia asioita käsitellessään noudatettava soveltuvin osin, mitä hallintomenettelylaissa (598/82) säädetään.

16 §. Esityksestä ilmenee, että maatalousyrittäjän subjektiivinen oikeus viikkovapaaseen poistuisi. Sen sijaan vuosilomaan oikeutetulla maatalousyrittäjällä olisi 16 §:n 2 momentin mukaan mahdollisuus ostaa kunnan kuukausipalkkaisten lomittajien työpanosta lakiehdotuksen 28 §:n 1 momentissa säädettyä korvausta vastaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on kuitenkin ilmeistä, että ostopalvelusta maksettava korvaus muodostuu niin korkeaksi, että se rajoittaa palveluiden kysyntää. Valiokunta pitääkin tarpeellisena, että sosiaali- ja terveysvalio-

kunta selvittää, voidaanko ostopalvelun käytöstä aiheutuvia kustannuksia alentaa siten, että palvelulle muodostuu kysyntää, joka samalla luo lomittajille työtilaisuuksia.

17 §. Ehdotetun 2 momentin mukaan velvollisuus pitää lomat osittain samanaikaisesti koskisi vain niitä maatiloja, jotka työmääränsä ja muiden olosuhteidensa puolesta ovat sellaisia, että yritystoiminnan jatkuvuus voidaan turvata yhden kokoaikaisen lomittajan keskimääräistä työaikaa vastaavalla työpanoksella. Esityksen perustelujen mukaan tarkoitus on, että velvollisuus koskisi tiloja, joilla ammattitaitoisen lomittajan olisi mahdollista suoriutua lomituksen kuuluvista tehtävistä päivittäin noin 7,5 tunnin työpanoksella. Säännöksen sisällyttäminen lakiin liittyy siihen, että niin sanottu työllistämismääräysvelvoite ehdotetaan poistettavaksi lomituspäätöksistä. Ennen vuotta 1996 lakiin sisältyi vastaavanlainen säännös, jonka mukaan alle 10 kotieläinryhmän tiloilla lomat oli pääsääntöisesti pidettävä kokonaan samanaikaisesti. Valiokunta toteaa, että velvollisuudella pitää lomat samanaikaisesti on vaikutuksia yritystoiminnan harjoittamiseen, mikä ilmenee ehdotetun säännöksen sisällöstäkin. Lisäksi ehdotetun säännöksen toteuttamiseen liittyy inhimillisiä näkökohtia. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotetussa säännöksessä velvoitus on määritelty epämääräisesti. Valiokunnalle on lisäksi esitetty huoli siitä, että lakiehdotuksen perusteluissa määritelty 7,5 tunnin työaika ei riitä turvaamaan maatalouslomittajien kokoaikaisuutta riittävästi. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että selvitetään, riittääkö lakiehdotuksen perusteluissa määritelty

7,5 tunnin työaika turvaamaan maatalouslomittajien kokoaikaisuutta riittävästi.

21 §. Pykälässä säädettäisiin menettelytavat, jota noudatettaisiin, jos myös joku muu kuin vuosilomalla oleva maatalousyrittäjä irrottautuu oman tehtäväosuutensa hoitamisesta niin, että siitä aiheutuu maatalouslomittajan tehtävien lisääntyminen. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että säännös voi käytännössä johtaa vastaavanlaisiin määrittelyongelmiin, kuin mitä edellä on tuotu esille 17 §:n kohdalla. Lain perustelujen mukaan säännöstä sovellettaisiin vain, jos omasta tehtäväosuudesta irrottautuminen johtaa lomittajan työtehtävien lisääntymiseen.

35 §. Ehdotetun pykälän 2 momentin 6 kohdan mukaan valtion korvaukseen oikeuttavia menoja olisivat ”tämän lain mukaisten palvelujen järjestämisestä aiheutuvat muut tarpeelliset kustannukset”. Lakiehdotuksen 14 §:n mukaan yritykseen tulee tarvittaessa järjestää valvontakäyntejä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valvontakäyntien osalta työehtosopimuksissa ei ole määräyksiä korvauksista ja käytäntö vaihtelee eri kunnissa. Valiokunta katsoo, että kyseiset kustannukset tulee katsoa 35 §:n 6 kohdan nojalla valtion korvaukseen oikeuttaviksi.

Valiokunta esittää kunnioittavasti,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta mietintöönsä laatiessaan ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 20 päivänä marraskuuta 1996

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Timo Kalli /kesk, varapuheenjohtaja Kari Rajamäki /sd, jäsenet Raimo Holopainen /sd, Minna Karhunen /kok, Tapio Karjalainen /sd, Annikki Koistinen

/kesk, Armas Komi /kesk, Jari Koskinen /kok, Esa Lahtela /sd, Tero Mölsä /kesk, Tuija Nurmi /kok sekä Erkki Pulliainen /vihr ja varajäsen Gunnar Jansson /r.

